

Aan mevrouw Margo Smit, Ombudsman voor de publieke omroepen,
(per e-mail)

Betreft: Klacht tegen de NPO wegens discriminatie op basis van geslacht

Geachte mevrouw Smit,

Bij deze wil ik een klacht indienen tegen de NPO, in het bijzonder de nieuwsredactie, vanwege discriminatie op basis van geslacht (waaronder te verstaan zowel gender- als seksekaracteristieken).

De klacht betreft onevenwichtige verslaggeving omtrent de oorlog in Oekraïne, waarbij de situatie die mannen betreft onderbelicht wordt in vergelijking met de situatie die vrouwen betreft, en waarbij de verslaggeving verschilt op een manier die de menselijkheid van mannen ontkent en gender-gerelateerd geweld tegen mannen sterk onderbelicht laat. Verder betreft de klacht het feit dat bij berichtgeving over aangelegenheden die Oekraïense mannen betreffen gender-gerelateerde aspecten, waaronder gender-gerelateerd geweld, niet of nauwelijks erkend en benoemd worden, terwijl bij berichtgeving omtrent dergelijke aangelegenheden die vrouwen betreffen de gender-gerelateerde aspecten nagenoeg altijd nadrukkelijk worden benoemd. Deze handelswijze is naar mijn mening discriminerend tegen mannen. In het kort bestaat de klacht uit de volgende onderdelen:

1. het niet erkennen van gender-gerelateerde aspecten van aangelegenheden die mannen betreffen in tegenstelling tot het altijd of nagenoeg altijd erkennen van de gender-gerelateerde aspecten van aangelegenheden die vrouwen betreffen (discriminatie);
2. in het bijzonder, het verbergen of de vermelding vermijden van gender-gerelateerd geweld tegen mannen, terwijl berichtgeving over gender-gerelateerd geweld nagenoeg altijd als zodanig erkend worden bij berichtgeving waarbij vrouwen het slachtoffer zijn (discriminatie en invisibilisering van gender-gerelateerd geweld tegen mannen).
3. onevenwichtige verslaggeving over de oorlog in Oekraïne, waarbij de impact van de oorlog op mannen minder aan het licht komt dan de impact van de oorlog op vrouwen (discriminatie); en
4. ruimere aandacht voor de menselijkheid van vrouwen in berichtgeving dan voor die van mannen (aantasting van de menselijke waardigheid van mannen);

De directe aanleiding van de klacht is het bericht in het achtuurjournaal van zaterdag, 18 februari jl. waarin genoemd werd dat 13.000 Oekraïense "militairen" zijn gedood het afgelopen jaar. De indirecte aanleiding is de verslaggeving van de Oekraïense oorlog gedurende het afgelopen jaar.

1. Erkenning gender-gerelateerd geweld tegen mannen

Geweld is inherent aan oorlog. Of iemand doelwit is van het geweld of zelf door de omstandigheden van een oorlog gedwongen wordt geweld te plegen tegen anderen kan en, in de meeste gevallen, is traumatiserend op verschillende manieren. In het ergste geval leidt oorlogsgeweld tot (permanente) invaliditeit of de dood. Als zodanig is oorlogsgeweld niet gender-gerelateerd, tenzij het op één of andere manier feitelijk of expliciet gericht is tegen mensen van een bepaald geslacht.

De wetgeving van Oekraïne voorziet in actieve dienstplicht alleen voor mannen. Hierdoor worden mannen geselecteerd op basis van hun geslacht en op basis van die selectie onderworpen aan het actieve oorlogsgeweld, zowel in de rol van dader als die van slachtoffer. De dienstplicht alleen voor mannen kan daarom worden gekwalificeerd als geïnstitutionaliseerd gender-gerelateerd geweld tegen mannen gepleegd door de Oekraïense staat. Dat hetzelfde ook voor Rusland geldt staat hier buiten discussie, hoewel deze klacht eveneens van toepassing is op berichtgeving over de Russische krijgsmacht en de ervaring van de oorlog in Rusland. Oekraïense vrouwen zijn vrij om zich als vrijwilliger aan te melden bij de krijgsmacht, maar dat is niet verplicht, behalve in een paar gevallen waar het sleutelberoepen betreft en dan meestal niet in actieve gevechtsrollen. Er is dus geen sprake van geïnstitutionaliseerd gender-gerelateerd geweld als het gaat om de betrokkenheid van vrouwen bij de krijgsmacht in Oekraïne.

2. Impliciete ontkenning van de gender-gerelateerdheid van het geweld

Het gebruik van de genderneutrale term “militairen” om de 13.000 doden aan te duiden in het bericht van 18 februari is op zich niet onjuist – zij zijn niet als burger gedood, maar in hun functie als militair – behalve dat het de indruk geeft dat de slachtoffers van alle geslachten zijn. Dit verhult echter de gender-gerelateerde werkelijkheid omdat (1) verreweg de meeste doden vermoedelijk mannen zijn die voor een groot deel gedwongen waren mee te doen aan het oorlogsgeweld en (2) de vrouwen die zich tussen de doden bevinden nagenoeg allemaal vrijwilligers waren, die zelf gekozen hadden om zich aan te sluiten bij de Oekraïense krijgsmacht. Het feit dat veel mannen zich konden verenigen met hun opname in de krijgsmacht doet er wat dit betreft niet toe, omdat het om een verplichting ging ongeacht wat zij wilden. Eveneens is de heldhaftige daad van gesneuvelde vrouwen niet ter zake doende.

Het gender-gerelateerde aspect van het dodental werd niet genoemd, en wordt meestal niet genoemd in dergelijke berichten. Bij vergelijkbare berichten over bijvoorbeeld Afghanistan of Iran, waarbij overwegend vrouwen/meisjes betrokken zijn, worden de gender-gerelateerde aspecten en zeker gender-gerelateerd geweld nagenoeg altijd en terecht genoemd. Waar geweld en mensenrechtenschendingen overwegend samenhangen met geslacht, of ze nu mannen of vrouwen betreffen, dient dit expliciet erkend en benoemd te worden.

Het taalgebruik van de NPO als het gaat om gender-gerelateerd geweld tegen mannen is doorgaans veralgemeniserend. Er wordt een genderneutrale term gebruikt (zoals “militairen”) die de indruk wekt dat zowel mannen als vrouwen evenredig slachtoffer zijn, terwijl de slachtoffers in het geval van de Oekraïense doden overwegend mannen zijn. Zo werd—om een ander voorbeeld te noemen—in het verleden bericht dat 22 Nederlandse “militairen” in Afghanistan waren gesneuveld, terwijl alle 22 mannen waren.

Ik kan mij niet voorstellen dat de NPO zou berichten over het aantal “mensen” die slachtoffer waren van seksueel geweld terwijl 1 op de 8 vrouwen en slechts 1 op de 25 mannen seksueel geweld

ondervinden. Als voornamelijk vrouwen het slachtoffer zijn van bepaalde vormen van geweld dan vormt dat een belangrijk aspect van het onderwerp waarover bericht wordt en dient daarom vermeld te worden. De media zouden m.i. terecht van discriminatie tegen vrouwen beticht worden als geweld tegen vrouwen “geïnviliseerd” wordt door de gender-gerelateerde aspecten niet te noemen en te verhullen achter veralgemeniserende termen. Hetzelfde dient ook van toepassing te zijn op aangelegenheden die mannen betreffen. Gender-gerelateerd geweld tegen mannen dient m.i. ook met naam en toenaam genoemd te worden. Om precies dezelfde reden als geldt voor geweld tegen vrouwen is het discriminerend om de 13.000 gesneuvelde mannen aan te duiden met de veralgemeniserende term “militairen”, terwijl nagenoeg alle doden mannen zijn die gedwongen waren op basis van hun geslacht mee te vechten en als gevolg daarvan doodgingen.

In het geval van mensenrechtenschendingen in Bucha en elders werd ook terecht aandachtig verslag gedaan van verkrachtingen van vrouwen (met af en toe een erkenning dat mannen soms ook verkracht werden). Daarnaast werden, vaak zijdelings en met minder aandacht, executies van mannen genoemd. Wat NPO verzuimde te noemen in dergelijke berichtgeving is dat terwijl vrouwen vaak aan het gender-gerelateerd geweld van verkrachting worden onderworpen, mannen simpelweg werden geëxecuteerd. De gender-gerelateerde aard van executies werd niet genoemd. De indruk die gewekt werd was dat zowel mannen als vrouwen slachtoffer waren van executies, terwijl nagenoeg alleen vrouwen slachtoffer waren van gender-gerelateerde verkrachting. Er is weinig of geen erkenning geweest van het fenomeen dat onmiddellijke executie vaker een vorm van gender-gerelateerd geweld is tegen mannen en niet een genderneutrale oorlogsmisdaad.¹

3. Onevenwichtige verslaggeving over de oorlog in Oekraïne

In de beginmaanden van de oorlog in Oekraïne ging veel aandacht van de NPO uit naar Oekraïense vluchtelingen, waarvan de meesten vrouwen en kinderen waren. Hun leed, gevoelens en verhalen kwamen volop onder de aandacht. De oorlog werd dag na dag bekeken vanuit het oogpunt van vrouwen die uit Oekraïne vluchtten naar de EU. Waar mannen en vrouwen samen konden vluchten en samen in beeld kwamen waren het bijna altijd de vrouwen die werden geïnterviewd en die de ervaring van de oorlog mochten vertolken. Het was alsof de belevenis van mannen op persoonlijk vlak er niet toe deed. Mannen werden wel geïnterviewd om functionele redenen—als legerofficier, bemanning van een controlepost, regeringsfunctionaris, burgemeester enz.—maar niet als mensen die een persoonlijke ervaring hadden van de oorlog.

Van de gevoelens, gedachten en belevenissen van Oekraïense mannen werd nauwelijks verslag gedaan. Behalve één zijdelingse opmerking door Saskia Dekkers aan het einde van een bericht voor het achtuurjournaal aan het begin van de oorlog, werd niet of nauwelijks bericht over de dienstplicht alleen voor mannen en de effecten ervan op Oekraïense mannen. Ook werd weinig tot geen aandacht besteed aan de discriminerende maatregel waarbij Oekraïense mannen het land niet mochten verlaten en later zelfs hun dorp of regio niet uit konden zonder toestemming. Aan Oekraïense mannen die (soms letterlijk) ondergronds leven omdat zij om welke reden dan ook niet aan de oorlog willen deelnemen is geen aandacht besteed, terwijl vrouwen, die niet onderworpen zijn aan de dienstplicht en voor de oorlog vluchtten, wel veelvuldig aan het woord zijn gekomen.

De strijdigheid met internationaal recht van de beperking op de vrijheid om te vluchten is bij mijn weten in het afgelopen jaar geen één keer aan de orde gekomen in de berichtgeving en andere

¹ Zie in dit verband Carpenter, R. Charli, ‘Recognizing Gender-Based Violence Against Civilian Men and Boys in Conflict Situations’, *Security Dialogue*, Vol. 37(1), 83-103, 2006.

programma's van de NPO. Van kritische berichtgeving over de discriminerende aard van de dienstplicht alleen voor mannen is ook geen sprake geweest. Het feit dat de meeste mannen feitelijk uitgesloten waren van de Richtlijn Tijdelijke Bescherming Oekraïne vanwege het verbod om Oekraïne te verlaten is bij mijn weten nooit genoemd of onderwerp van kritische berichtgeving geweest, en zeker niet tijdens de vele interviews met Oekraïense vrouwen over hun problemen en vreugde bij hun opvang in Nederland. Zulke discriminatie in de berichtgeving over aangelegenheden die Oekraïense mannen betreffen—o.a. het zwijgen over de dienstplicht en het verbod op het verlaten van Oekraïne—is opmerkelijk mede omdat dit grove schendingen zijn van het EU Handvest van de Rechten van de Mens, die miljoenen mannen treffen, in ieder geval 13.000 keer met de dood tot gevolg.

Op basis van het EU Handvest mogen landen bijvoorbeeld wel discrimineren als dat essentieel is voor de verdediging van hun land. Een krijgsmacht is essentieel voor de verdediging van Oekraïne, maar het is niet essentieel dat die krijgsmacht slechts uit mannen bestaat. Er is geen aandacht besteed door NPO het afgelopen jaar aan deze grove schendingen van de mensenrechten van mannen door Oekraïne, laat staan het uitblijven van ieder kritisch geluid daarover door de Nederlandse regering en de NAVO, in een tijd dat er terecht veel aandacht is besteed aan beperkingen van de rechten van vrouwen in bijvoorbeeld Afghanistan en Iran, en grensoverschrijdend gedrag dat voornamelijk tegen vrouwen gericht was in Nederland. De boodschap van de NPO lijkt duidelijk: gender-gerelateerd geweld, en zeker geïnstitutionaliseerd gender-gerelateerd geweld, zoals de dienstplicht alleen voor mannen en het ontnemen van hun recht onder internationaal recht om te vluchten, is acceptabel, niet noemenswaardig of nieuwswaardig en verdient zeker geen kritische media-aandacht. Door deze houding werkt NPO mee aan de normalisering van gender-gerelateerd geweld tegen mannen en de koppeling van (oorlogs)geweld aan mannelijkheid.

5. Meer aandacht voor de menselijkheid van vrouwen dan van mannen

In de berichtgeving over de Oekraïense oorlog is er veel aandacht besteed aan de belevenis van vrouwen en vooral vrouwen die uit Oekraïne vluchtten. Er zijn nauwelijks interviews geweest over hoe mannen de oorlog beleefden, hoe zij zich daarbij voelden en wat hun gedachten erbij waren, als mensen. Bijna alle interviews met Oekraïners over de oorlog werden het afgelopen jaar gevoerd met vrouwen, die het leed en de ervaring van het Oekraïense volk zouden vertolken. Waar mannen geïnterviewd werden was dat in hun functionele hoedanigheid als legerofficier of regeringsfunctionaris, of met betrekking tot operationele aspecten van de strijd aan het front.

Er zijn weinig tot geen interviews vergelijkbaar met die met Oekraïense vrouwen, waarbij mannen gevraagd werd naar hun belevenis, emoties en gedachten als een persoon met een innerlijk, menselijk leven. Er is één noemenswaardige uitzondering hierop, namelijk het interview met de cameraman van Nieuwsuur op 30 december jl., maar een dergelijk interview is uitzonderlijk.

Door dergelijk berichtgeving worden mannen gereduceerd tot utilitaire spelers in de Oekraïense oorlog, die niet worden geacht een innerlijk leven te hebben. Ze mogen bijvoorbeeld in scene komen bij een aanval op een ziekenhuis als drager van een brancard en over reddingshandelingen commentaar geven, maar de aanwezige vrouwen wordt gevraagd naar wat zij als mens, individu of persoon beleven. Dergelijk verslaggeving reduceert mannen tot hun rol, een externaliteit, en is een stelselmatige ontkenning van hun waardigheid en menselijkheid. Het is tevens discriminerend omdat de benadering van vrouwen het tegenovergestelde is. Zij krijgen doorgaans uitgebreid aandacht voor

wat zij beleven en hoe, als mens, en de impact van de oorlog op hun levens. Oekraïense mannen zijn nauwelijks aan het woord geweest over de oorlog, de dienstplicht, de beperkingen op hun vrijheid van bewegen, hoe zij de toekomst zien, hun angsten en wensen, en dergelijke.

Ik verzoek u om deze klacht te beoordelen en mocht mijn klacht gegrond verklaard worden van NPO te eisen dat de berichtgeving op dit punt van het afgelopen jaar publiekelijk en kritisch onder de loep wordt genomen en dat het beleid van de NPO met betrekking tot verslaggeving van de Oekraïense oorlog in de toekomst wordt bijgesteld.

Ik stel het op prijs in de gelegenheid gesteld te worden om mijn klacht in een mondelinge zitting toe te lichten.

Met vriendelijke groet,